

گسترش و رواسازی پرسشنامه استعداد اعتیاد- ویراست دانشجویان

علی زینالی^{*۱}

(۱) استادیار دانشگاه آزاد اسلامی واحد خوی

*نویسنده مسوول: zeinali@iaukhoy.ac.ir

تاریخ دریافت مقاله ۹۲/۵/۱۳ تاریخ آغاز بررسی مقاله ۹۲/۷/۲۱ تاریخ پذیرش مقاله ۹۲/۹/۵

چکیده

چکیده:

هدف از مطالعه حاضر گسترش و رواسازی پرسشنامه استعداد اعتیاد برای گروه دانشجویان است. بدین منظور پرسشنامه استعداد اعتیاد تحلیل عاملی تأییدی شد و مجدداً پایایی آن برآورد شد تا سازه های نظری پرسشنامه، قابلیت اعتماد و بکارگیری آن برای گروه دانشجویان برآورد شود. شرکت کنندگان در پژوهش ۳۰۴ دانشجوی دختر و پسر مجرد بودند که دامنه سنی بین ۱۹ تا ۲۶ سال داشتند و به روش نمونه گیری تصادفی طبقه ای انتخاب شدند. نتایج نشان داد، ویراست جدید پرسشنامه استعداد اعتیاد (ASQ-SV) به واسطه داشتن روایی سازه و همسانی درونی مطلوب پرسشنامه ای قابل اعتماد برای اندازه گیری استعداد اعتیاد در گروه دانشجویان است. این ابزار جهت استفاده در زمینه های بالینی، آموزشی و پژوهشی و همچنین مطالعات جوانان از هر دو جنس مناسب است.

کلید واژگان: گسترش، رواسازی، پرسشنامه، استعداد اعتیاد، دانشجویان

مقدمه

کوچکی از جمعیت که به مصرف مزمن مواد می پردازند، روی می دهد. برای مثال الکل حدود ۱۵-۱۲٪، نیکوتین حدود ۱۰-۵٪، تریاک ۲-۱٪، این مطالعات سه نکته را مشخص می کند. ۱- تمام کسانی که با مواد اعتیادآور مواجه می شوند، وابسته یا معتاد نمی شوند. عیار عبور^۳ از مصرف به اعتیاد پایین است. ۲- مواجه طولانی با مواد شرط کافی برای اعتیاد نیست. علی رغم مصرف طولانی مدت سیگار، الکل و تریاک برخی مصرف کنندگان، معتاد نمی شوند. از سوی دیگر برخی اشخاص تنها بعد از چند بار مواجهه شدن با مواد معتاد می شوند. ۳- کسانی که مستعد اعتیاد هستند به مصرف مواد چندگانه تمایل دارند (هیروی^۴ و آگاتسوما^۵، ۲۰۰۵).

اعتیاد، قبل از آنکه فرد مصرف مواد را شروع کند، در طی دوران رشد به موازات شکل گیری افکار، عقاید، رفتار،

مصرف و اختلال مصرف مواد یک پدیده رشدی است که از نوجوانی تا جوانی افزایش می یابد (پالمر^۱ و دیگران، ۲۰۰۹). شواهد نشان می دهد که اوج تجلی استعداد اعتیاد در طی زندگی، اوایل نوجوانی تا اوایل جوانی باشد (وحدت و زینالی، ۱۳۸۸). نتیجه مطالعه یانگ و دیگران (۲۰۰۲) نشان می دهد که یک افزایش پیوسته و یکنواخت رشدی^۲ در مصرف برای توتون، الکل و حشیش طی سالهای نوجوانی وجود دارد. برخلاف آنچه اغلب اعتقاد وجود دارد، بیشتر کسانی که با مواد در حد وابستگی تجربه دارند، وابسته به مواد نمی شوند. با این وجود جمعیت کوچکی از مصرف کنندگان وجود دارند که به راحتی وابسته به مواد می شوند (آگاتسوما و هیروی^۴، ۲۰۰۴). اعتیاد در مصرف کنندگان نیکوتین، الکل، تریاک تنها در بخش

4 - Hiroi
5 - Agatsuma

1 - Palmer
2 - steady development increase
3 - transition

در طی زندگی به صورت بیمارگون شکل گرفته باشد و فرد را مستعد مصرف مواد بکند، گفته می شود (زینالی و دیگران، ۱۳۸۷).

همانند سایر سازه های روان شناختی، سنجش سازه استعداد اعتیاد نیز متأثر از رویکردها و دیدگاه های مطالعاتی متفاوتی است که حکایت از پیچیدگی و گستردگی این حوزه مطالعاتی دارد. دیدگاه رشد روانی- اجتماعی (زینالی و دیگران، ۱۳۸۷)، شخصیتی (بارنز و دیگران، ۲۰۰۲) و آسیب شناختی (فرانک و دیگران، ۲۰۰۳) از عمده ترین این دیدگاه ها است. از ابزارهایی که برای سنجش این سازه ساخته شده است، می توان به مقیاس استعداد اعتیاد^{۱۲} APS (وید^۳، باچر^۴، مک کنا^۵ و پن-پوراث^{۱۶}، ۱۹۹۲)، آزمون شخصیت مستعد اعتیاد^{۱۷} APP (بارنز و دیگران، ۲۰۰۲)، پرسشنامه غربالگری دقیق سؤمصرف مواد^{۱۸} SASSI (میلر^۹، ۱۹۸۵)، مقیاس پروفایل ریسک مصرف مواد SURPS (کونرود و ویسیک، ۲۰۰۲) و پرسشنامه استعداد اعتیاد ASQ (زینالی و وحدت، ۲۰۱۱) اشاره کرد.

مقیاس استعداد اعتیاد APS یکی از سه خرده مقیاس MMPI-2 می باشد که در نمونه های ایرانی پایایی متوسطی به دست داده است (مینویی و صالحی، ۱۳۸۲). میلر، شلدس، کامفیلد، والاس و ویس^{۲۰} (۲۰۰۷) در یک بررسی متاآنالیز نشان دادند که مقیاس APS پایایی قابل قبول در بیشتر تحقیقات و موقعیتهای بالینی بدست نمی دهد. آزمون شخصیت مستعد اعتیاد APP برای اندازه گیری آسیب پذیری فرد به الکل و دارو ساخته شده است. این ابزار آسیب پذیری فرد به الکل و دارو را پیش بینی می کند و استعداد اعتیاد را در صفات شخصیتی که تحت کنترل

شیوه زندگی، روابط اجتماعی، خصوصیات شخصیتی و... بستر ظهورش فراهم می شود (زینالی، وحدت و عیسوی، ۱۳۸۷). به عبارت دیگر قبل از اینکه فرد به مصرف مواد روی بیاورد، زمینه و آمادگی آن ایجاد می شود که تحت عنوان استعداد اعتیاد مطرح است (زینالی و دیگران، ۱۳۸۷، فرانک^۱ و دیگران، ۲۰۰۳، فلاگل^۲، وازگوز^۳ و رابینسون^۴، ۲۰۰۳، آگاتسوما و هیروی، ۲۰۰۴).

طبق نظریه استعداد اعتیاد^۵، برخی افراد مستعد اعتیاد هستند و اگر در معرض مواد قرار بگیرند معتاد می شوند اما اگر کسی استعداد نداشته باشد، معتاد نمی شود (گندروا و گندروا^۶، ۱۹۷۰). یافته های پژوهشی نیز نشان می دهد که در شکل گیری اعتیاد زمینه های رشدی ناسالم، استعداد و آمادگی برای اعتیاد نقش اساسی دارند (بارنز، مورای، پاتون، بنتلر و آندرسون^۷، ۲۰۰۲، فرانک^۸ و دیگران، ۲۰۰۳، هیروی^۹ و آگاتسوما^{۱۰}، ۲۰۰۵، زینالی و دیگران، ۱۳۸۷).

مطالعات این حوزه در مورد وجود استعداد و آمادگی برای اعتیاد اتفاق نظر دارند اما علل آن به عوامل متعدد مانند: صفات شخصیتی زمینه ساز اعتیاد^{۱۱} (هیروی و آگاتسوما، ۲۰۰۵)، وجود ریسک فاکتورهای روانپزشکی (فرانک و دیگران، ۲۰۰۳)، مراقبت های والدینی سطح پایین (بارنز و دیگران، ۲۰۰۲) و رشد بیمارگون در ۶ زمینه روانی- اجتماعی (زینالی و دیگران، ۱۳۸۷) نسبت داده می شود.

زمینه های پیش اعتیادی شرایط و وضعیت (درونی و بیرونی) ناسازگارانه و نامناسب فرد هستند که در طی رشد از بدو تولد تا شروع مصرف مواد به مرور در فرد شکل می گیرند و وی را مستعد و آماده مصرف مواد می کنند و استعداد اعتیاد نیز به نوعی آمادگی روانی- اجتماعی که

۱۲- Addiction Potential Scale

۱۳- Weed

۱۴- Butcher

۱۵- McKenna

۱۶- Ben-Porath

۱۷- Addiction- Prone Personality Test

۱۸- Substance Abuse Subtle Screening Inventory

۱۹- Miller

۲۰ - Miller, Shields, Campfield, Wallace & Weiss

1- Franke

2 - Flagel

3 - Vazquez

4- Robinson

5- addict prone

6 -Gendreau and Gendreau

7- Barnes, Murray, Patton, Bentler, & Anderson

8- Franke

9 - Hiroi

10 - Agatsuma

11 - pre - existing personality traits

ندارد و برای فرهنگ کشورهای غربی طراحی شده است. ما نیاز به ابزاری داریم که (۱) متناسب با فرهنگ جامعه ایران باشد، (۲) قبل از مصرف مواد، پتانسیل مصرف مواد را در گروه های خاص اندازه گیری کند، (۳) ابعاد مختلف روانی-اجتماعی درگیر در سوءمصرف مواد را در نظر بگیرد، (۴) زیربنای تئوریک داشته باشد، (۵) جامعه هدف مشخصی داشته باشد و (۶) روایی و پایایی قابل قبولی داشته باشد. پرسشنامه استعداد اعتیاد، به غیر از بند ۵ بقیه این شرایط را برآورد می کند. بدین منظور در مطالعه حاضر اقدام به رواسازی پرسشنامه برای جمعیت دانشجویی شده است. پرسشنامه استعداد اعتیاد در سال ۱۳۸۶ در یک مطالعه گسترده برای جمعیت کلی ایران ساخته شده است. این پرسشنامه ۵۰ ماده و ۴ عامل (۱-رفتارها، ۲-شیوه زندگی و روابط اجتماعی، ۳-ویژگی های شخصیتی و ۴-عقاید و عواطف) دارد که ابعاد مختلف روانی-اجتماعی درگیر در سوءمصرف مواد را می سنجد. سازندگان پرسشنامه، نظریه استعداد اعتیاد (گندروا و گندروا، ۱۹۷۰)، مطالعات هیرویی و آگاتسوما (۲۰۰۵)، فلاگل و دیگران (۲۰۰۳)؛ آگاتسوما و هیرویی (۲۰۰۴) و فرانک و دیگران (۲۰۰۳)، هم چنین اطلاعات اخذ شده از جلسات گروه در مانی معتادان و خانواده آنها، شرکت در جلسات باز گروه N.A؛ و NAR-ANON^۱ و اخذ اتوبیوگرافی مفصل از ۱۵ معتاد بهبودیافته را زیر بنای نظریه ای و مطالعاتی ماده های پرسشنامه معرفی کردند (زینالی و وحدت، ۲۰۱۱). این پرسشنامه در چندین مطالعه با موفقیت بکار گرفته شده است (زینالی و دیگران، ۱۳۸۷؛ وحدت و زینالی، ۱۳۸۸؛ زینالی، وحدت و قره دینگه، ۱۳۸۹). هدف از مطالعه حاضر گسترش و رواسازی پرسشنامه استعداد اعتیاد برای گروه دانشجویان است. بدین منظور پرسشنامه استعداد اعتیاد در گروه دانشجویان تحلیل عاملی اکتشافی شد و مجدداً پایایی آن برآورد شد تا سازه های نظری پرسشنامه، قابلیت اعتماد و بکارگیری آن برای گروه دانشجویان برآورد شود.

محیط (نه ژنتیک) است مد نظر دارد. بارنز و دیگران (۲۰۰۲) بیان می کنند که شخصیت تنها یک عامل پیش بین برای سوءمصرف الکل و دارو است. یک مدل جامع که هم صفات شخصیتی و هم سایر عوامل را در نظر بگیرد، مفید است. پرسشنامه سرند کردن دقیق سوءمصرف مواد SASSI برای مشخص کردن افراد با احتمال بالای داشتن اختلال وابستگی به مواد ساخته شده است و برای سرند کردن نوجوانان ۱۸-۱۲ ساله بوجود آمد است. این ابزار نوجوانان با احتمال مصرف مواد را غربالگری می کند. مقیاس پروفایل ریسک مصرف مواد SURPS برای ارزیابی ریسک فاکتورهای شخصیتی درگیر در سوءمصرف مواد در مراجعان بالینی و غیربالینی طراحی شده است. این ابزار می تواند در مطالعات اپیدمیولوژیک برای ارزیابی نقش شخصیت در رفتار مصرف مواد بکار رود. پرسشنامه استعداد اعتیاد ASQ عوامل روانی-اجتماعی درگیر در سوءمصرف مواد را با دیدگاه رشدی اندازه گیری می کند. این پرسشنامه برای اندازه گیری استعداد اعتیاد در جمعیت کلی ساخته شده است و متناسب با فرهنگ مردم ایران است.

همانطور که ملاحظه شد، مقیاس استعداد اعتیاد پایایی قابل قبولی ندارد. آزمون شخصیت مستعد اعتیاد از دیدگاه شخصیتی به سنجش استعداد اعتیاد می پردازد و بنا به نظر سازندگان آزمون برای سنجش استعداد اعتیاد به یک مدل جامع تری نیاز است. از سوی دیگر نتایج مطالعات نشان می دهد که تا کنون هیچ تیپ شخصیتی شناخته شده ای برای اعتیاد معرفی نشده است (فرانکوئیس^۱، اوریاکومب^۲ و تیگنول^۳، ۲۰۰۰). پرسشنامه سرند کردن دقیق سوءمصرف مواد برای سنجش نوجوانان با احتمال مصرف مواد طراحی شده است نه برای سنجش نوجوانان با پتانسیل مصرف مواد. مقیاس پروفایل ریسک مصرف مواد به واسطه داشتن پایه تئوریک و عامل های سازه استعداد اعتیاد، پرسشنامه موفقیت گزارش شده است، اما این پرسشنامه نسخه ایرانی

4-Narcotics Anonymous

5-Narcotics Anonymous Family Group

¹ - Franques

² - Auriacombe

³ - Tignol

روش

شرکت کنندگان در پژوهش

جامعه آماری ۳۰۱۸ نفر دانشجوی دانشگاه آزاد اسلامی خوی بر اساس آمار سال تحصیلی ۱۳۸۸-۱۳۸۹ بود. شرگت کنندگان در پژوهش براساس فرمول برآورد حجم نمونه با N مشخص (شریفی و شریفی، ۱۳۸۳) ۳۰۶ نفر برآورد شد. جهت انتخاب آنها از روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای بر حسب رشته تحصیلی و جنسیت استفاده شد. ابتدا تعداد و درصد طبقات رشته تحصیلی و جنسیت جامعه مورد مطالعه از مرکز کامپیوتر دانشگاه اخذ شد، سپس متناسب با درصد رشته تحصیلی بر حسب جنسیت، تعداد شرگت کنندگان در مطالعه برآورد شد (جدول ۱) و متناسب با جدول شماره ۱ به صورت تصادفی از لیست اعضای جامعه انتخاب شد.

جدول ۱- نمونه مورد مطالعه بر حسب جنسیت و رشته تحصیلی (سال تحصیلی ۱۳۸۸-۱۳۸۷)

شرگت کنندگان در پژوهش ۳۰۶ نفر از دانشجویان مقطع کاردانی و کارشناسی سال های اول تا چهارم رشته‌های علوم انسانی، علوم پایه، کشاورزی و فنی و مهندسی بودند که دامنه سنی بین ۱۹ تا ۲۶ سال داشتند شرگت کنندگان در پژوهش همگی مجرد بودند و نزد والدین خود زندگی می‌کردند. پس از جمع آوری داده‌ها پرسشنامه دو آزمودنی ناقص بود، لذا کنار گذاشته شد. تحلیل‌های آماری با نمونه ۳۰۴ نفر انجام پذیرفت.

ابزار

پرسشنامه استعداد اعتیاد ۵۰ ماده و ۴ عامل دارد که براساس مقیاس سه درجه‌ای لیکرتی (۱=هیچ، ۲=کمی و ۳=زیاد) نمره‌گذاری می‌شود. عامل ها و ماده‌های پرسشنامه شامل رفتارها (۱۳ ماده، ماده‌های ۴، ۶، ۱۱، ۱۲، ۲۴، ۲۵، ۲۶، ۲۷، ۲۸، ۳۰، ۳۱، ۴۱، ۴۴)؛ شیوه زندگی و روابط اجتماعی (۱۴ ماده، ماده‌های ۳، ۸، ۱۴، ۱۵، ۱۶، ۲۹، ۳۳، ۳۴، ۳۵، ۳۶، ۳۸، ۳۹، ۴۰، ۴۶)؛ ویژگی های شخصیتی (۱۲ ماده، ماده‌های ۱، ۲، ۵، ۷، ۹، ۱۰، ۱۳، ۱۸، ۱۹، ۴۲، ۴۳، ۴۸)؛ عواطف و عقاید (۱۱ ماده، ماده‌های ۱۷، ۲۰، ۲۱، ۲۲، ۲۳، ۳۲، ۳۷، ۴۵، ۴۷، ۴۹، ۵۰) است. تحلیل عاملی ۵۰ ماده پرسشنامه را در دامنه ۰/۳۰ تا ۰/۷۰ در ۴ عامل بخوبی بارگذاری کرده است. پایایی^۱ کل پرسشنامه به روش آلفای کرونباخ ۰/۹۸ و هر یک از عامل‌ها به ترتیب ۰/۹۵، ۰/۹۷، ۰/۹۲ و ۰/۹۲ برآورد شده است. روایی ملاکی پرسشنامه از طریق اجرای همزمان با مقیاس استعداد اعتیاد، ۰/۶۲ برآورد شده است. هم چنین روایی سازه^۲ پرسشنامه از طریق تحلیل عاملی اکتشافی مطلوب برآورد شده است (زینالی و وحدت، ۲۰۱۱).

پرسشنامه اصلی استعداد اعتیاد برای جمعیت کلی ساخته شده است، لذا برخی ماده های آن برای بکارگیری در گروه دانشجویان نیاز به بازبینی و اصلاح داشت که قبل از انجام تحلیل عاملی تأییدی به قرار زیر انجام گرفت.

جنسیت		علوم انسانی	علوم پایه	کشاورزی	فنی و مهندسی
دختر	۱۴۲	۴۳	۲۷	۳۸	۴۳
پسر	۱۶۴	۳۰	۲۸	۶۳	۳۴
کل	۳۰۶	۷۳	۵۵	۱۰۱	۷۷

۱۱- در ماده ۴۸ قسمت اول ماده " به خاطر احساسات خود کم بینی که داشتم " حذف شد.

طرح پژوهش، شیوه اجرا و روش‌های آماری

پژوهش حاضر از لحاظ هدف از نوع توسعه‌ای و از نظر روش توصیفی از نوع همبستگی است. داده‌ها با استفاده از یک طرح از پیش تعیین شده به نسبت طبقات جنسیت و رشته تحصیلی از طریق لیست اعضای جامعه مورد مطالعه و با مراجعه به کلاس‌ها جمع آوری شد. قبل از اجرای پرسشنامه توضیحات لازم درخصوص نحوه تکمیل کردن پرسشنامه‌ها، اهمیت پژوهش، صداقت در پاسخ دادن، محرمانه بودن اطلاعات و بی نام بودن پرسشنامه ارائه می شد. داده‌های جمع آوری شده با روش‌های آماری همبستگی و تحلیل عاملی تأییدی تجزیه و تحلیل شدند.

نتایج

به منظور رواسازی پرسشنامه استعداد اعتیاد در گروه دانشجویان، پرسشنامه تحلیل عاملی تأییدی شد و پایایی آن برآورد شد. در نتیجه تحلیل عاملی، ۴۰ ماده پرسشنامه روی ۴ عامل بخوبی بارگذاری شد و ۱۰ ماده که وزنه‌های رگرسیونی زیر خط برش داشتند، حذف شدند. از عامل ۱، ماده ۴؛ از عامل ۲، ماده‌های ۳ و ۴۶؛ از عامل ۳، ماده‌های ۱ و ۲؛ از عامل ۴، ماده‌های ۲۱، ۲۲، ۲۳، ۳۷ و ۴۷ حذف شدند (شکل ۱ و جدول ۲).

۱- زمان تمام ماده‌ها از گذشته به زمان حال برگردانده شد.

۲- برای ماده ۷ واژه "همیشه" افزوده شد.

۳- به ماده ۱۱، "عموماً کسی هستم که" ... افزوده شد.

۴- در ماده ۱۶ به جای "وظایف خانوادگی ام"، "وظایفم" گذاشته شد.

۵- در ماده ۲۵ به جای واژه "نوجوانان" " جوانان " گذاشته شد.

۶- در ماده ۲۹ واژه " غیر مدرسه ای" حذف شد.

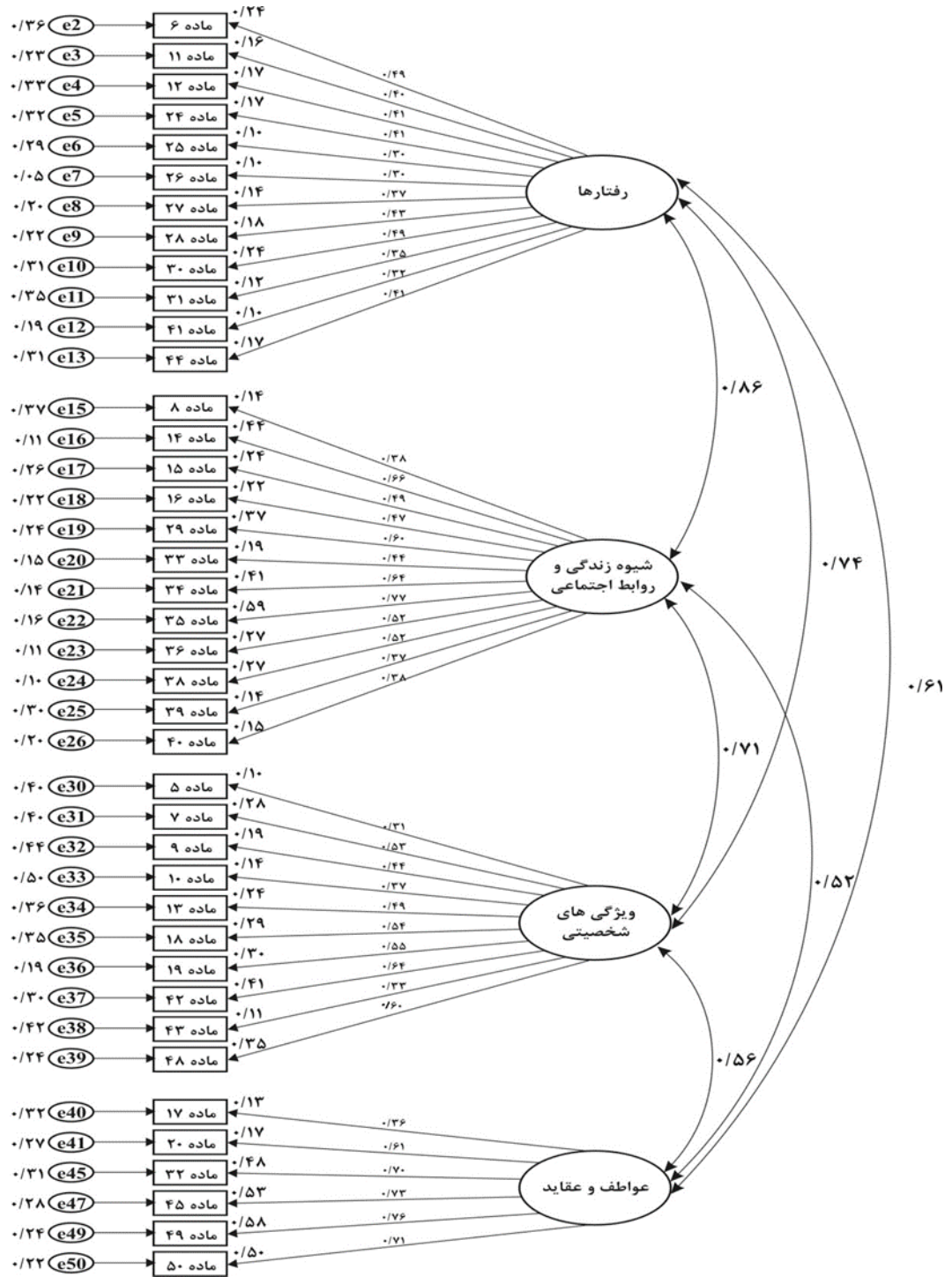
۷- برای ماده ۳۲ بدلیل دو وجهی بودن دو واژه " یا " افزوده شد.

۸- در ماده ۳۴ واژه " اجازه " به " اطلاع " تغییر یافت.

۸- در ماده ۳۸ واژه " بی توجه " حذف و واژه " بی ملاحظه " افزوده شد.

۹- در ماده ۴۳ واژه "مردانگی" برای دخترها مناسب نبود و واژه "دیگران" نیز شامل خانواده خود فرد هم می شد. لذا ماده ۴۳ به " به دوستانم بیش از اندازه اعتماد می کنم" تغییر یافت.

۱۰- ماده ۴۴ بدلیل دو وجهی بودن از " دوستان زیادی دارم بدون اینکه از نظر خوب و بد بودن آنها را ارزیابی کنم " به " دوستانم را بدون اینکه از نظر خوب و بد بودن ارزیابی کنم، انتخاب می کنم " تغییر یافت.

شکل ۱. تحلیل عاملی تأییدی پرسشنامه استعداد اعتیاد

جدول ۲. عامل‌ها، ماده‌ها و وزنهای رگرسیونی استاندارد شده ASQ-SV

وزنهای رگرسیونی استاندارد شده	عامل ۴ عواطف و عقاید	وزنهای رگرسیونی استاندارد شده	عامل ۳ ویژگی‌های شخصیتی	وزنهای رگرسیونی استاندارد شده	عامل ۲ شیوه زندگی و روابط اجتماعی	وزنهای رگرسیونی استاندارد شده	عامل ۱ رفتارها
۰/۳۶۰	Q ۱۷	۰/۳۰۹	Q ۵	۰/۳۷۶	Q ۸	۰/۴۹۳	Q ۶
۰/۶۱۰	Q ۲۰	۰/۵۳۳	Q ۷	۰/۶۶۳	Q ۱۴	۰/۳۹۷	Q ۱۱
۰/۶۹۶	Q ۲۲	۰/۴۳۸	Q ۹	۰/۴۸۷	Q ۱۵	۰/۴۱۵	Q ۱۲
۰/۷۲۸	Q ۴۵	۰/۳۷۵	Q ۱۰	۰/۴۶۹	Q ۱۶	۰/۴۱۰	Q ۲۴
۰/۷۶۲	Q ۴۹	۰/۴۹۴	Q ۱۳	۰/۶۰۵	Q ۲۹	۰/۳۰۴	Q ۲۵
۰/۷۰۷	Q ۵۰	۰/۵۳۶	Q ۱۸	۰/۴۲۷	Q ۳۳	۰/۳۰۱	Q ۲۶
		۰/۵۴۸	Q ۱۹	۰/۶۳۸	Q ۳۴	۰/۳۷۳	Q ۲۷
		۰/۶۴۲	Q ۴۲	۰/۷۶۷	Q ۳۵	۰/۴۲۵	Q ۲۸
		۰/۳۳۲	Q ۴۳	۰/۵۱۵	Q ۳۶	۰/۴۹۴	Q ۳۰
		۰/۵۹۶	Q ۴۸	۰/۵۱۹	Q ۳۸	۰/۳۴۷	Q ۳۱
				۰/۳۶۸	Q ۳۹	۰/۳۱۵	Q ۴۱
				۰/۳۸۱	Q ۴۰	۰/۴۰۸	Q ۴۴
	۶		۱۰		۱۲		۱۲

جدول ۳: میانگین و انحراف معیار استعداد اعتیاد دانشجویان بر حسب جنسیت

جنسیت	میانگین	انحراف معیار
پسر	۶۰/۵۳	۱۲/۴۷
دختر	۵۶/۵۵	۸/۷۷

جدول ۴: میانگین و انحراف معیار استعداد اعتیاد دانشجویان بر حسب رشته تحصیلی

رشته تحصیلی	میانگین	انحراف معیار
علوم انسانی	۵۷/۴۳	۹/۸۶
علوم پایه	۵۸/۱۱	۱۳/۴۰
فنی و مهندسی	۵۹/۱۰	۱۱/۱۳
کشاورزی	۵۹/۰۶	۹/۷۱

قصد داشت تا پرسشنامه ای تهیه نماید که (۱) در جمعیت دانشجویان (مطالعات جوانان) قابل استفاده باشد. (۲) در جامعه ایران روایی و پایایی داشته باشد. (۳) متناسب با فرهنگ جامعه ایران باشد. به این منظور پرسشنامه استعداد اعتیاد در جمعیت دانشجویان تحلیل عاملی تأییدی شد تا ساختار عاملی ماده‌های آن آزمون شود و پایایی آزمون در گروه مورد نظر برآورد شود.

مقایسه میانگین استعداد اعتیاد دانشجویان نشان داد که دانشجویان پسر نسبت به دختر استعداد اعتیاد بیشتری دارند، اما میانگین استعداد اعتیاد دانشجویان رشته‌های مختلف تحصیلی تفاوت چندانی با هم ندارد.

تحلیل عاملی تأییدی پرسشنامه استعداد اعتیاد منجر به حذف ۱۰ ماده پرسشنامه شد و ویراست جدید پرسشنامه با ۴۰ ماده و ۴ عامل تهیه شد. شاخص‌های برازندگی، برازش مدل با داده‌ها را تأیید کرد. برآورد همسانی درونی پرسشنامه نشان داد، پرسشنامه و عامل‌های آن از پایایی مطلوبی برخوردارند.

پرسشنامه تهیه شده چند ویژگی دارد. (۱) قابل استفاده در مطالعات دانشجویی (جوانان) است. (۲) ساختار عاملی آنها مشخص شده است. (۳) در مطالعات جوانان برای هر دو جنس کارایی دارد. (۴) نسبت به نسخه اصلی کوتاه است. (۵) متناسب با فرهنگ ایران است. (۶) در زمینه‌های آموزشی، پژوهشی و بالینی قابل استفاده است. (۷) از توان خوبی برای سنجش استعداد اعتیاد برخوردار است.

مقادیر شاخص‌های برازندگی داده‌ها با مدل شامل مجذور خی ۲۴۱۴، درجه آزادی ۱۱۶۹، شاخص مجذور خی تقسیم بر درجه آزادی ۲/۰۶، سطح معنی‌داری ۰/۱۲۶، شاخص برازندگی تطبیقی ۰/۹۶، شاخص بنتلر- بونت ۰/۹۲ و شاخص جذر برآورد واریانس خطای تقریب ۰/۰۵ در حد مطلوب برازش داده‌ها با مدل را تأیید می‌کنند (هومن، ۱۳۸۴). پایایی پرسشنامه و عامل‌های آن به روش آلفای کرونباخ محاسبه شد. پایایی کل پرسشنامه ۰/۹۰ و عامل‌های آن به ترتیب ۰/۷۰، ۰/۸۱، ۰/۷۴ و ۰/۸۱ برآورد شد. به این ترتیب پرسشنامه جدید استعداد اعتیاد ویراست دانشجویان (ASQ-SV) با ۴۰ ماده و ۴ عامل برای جمعیت دانشجویی ایران روانسازی شد.

در این قسمت نتایج توصیفی پژوهش با استفاده از پرسشنامه جدید استعداد اعتیاد ویراست دانشجویان ارایه می‌شود. میانگین و انحراف معیار نمرات استعداد اعتیاد دانشجویان بر حسب جنسیت در جدول ۳ و بر حسب رشته تحصیلی در جدول ۴ آورده شده است.

جدول ۳ نشان می‌دهد، میانگین استعداد اعتیاد دانشجویان پسر بیشتر از دانشجویان دختر است. جدول ۴ نشان می‌دهد، میانگین استعداد اعتیاد دانشجویان رشته‌های مختلف تحصیلی تفاوت چندانی با هم ندارد.

بحث و نتیجه گیری

هدف از مطالعه حاضر، گسترش و روانسازی پرسشنامه استعداد اعتیاد در جمعیت دانشجویان بود. مطالعه حاضر

شناسایی افراد دارای پتانسیل اعتیاد و آغاز اقدامات آموزشی و درمانی قبل از مصرف مواد است. به این ترتیب ابزاری که توان شناسایی افراد در معرض خطر اعتیاد را داشته باشد از اهمیت بالایی برخوردار است. در پژوهش حاضر نشان داده شد که پرسشنامه استعداد اعتیاد دارای چنین ویژگی است. ویراست جدید پرسشنامه استعداد اعتیاد (ASQ-SV) به واسطه داشتن روایی سازه و همسانی درونی مطلوب به عنوان پرسشنامه ای قابل اعتماد برای اندازه گیری استعداد اعتیاد دانشجویان معرفی می شود. این ابزار جهت استفاده در زمینه های بالینی، آموزشی و پژوهشی و هم چنین مطالعات جوانان از هر دو جنس مناسب است.

انجام مطالعه طولی برای فهم چگونگی رشد استعداد اعتیاد ضروری به نظر می رسد و برای پژوهشهای آتی توصیه می شود. هنجاریابی پرسشنامه استعداد اعتیاد ویراست دانشجویان برای جمعیت دانشجویان ایران توصیه بعدی به پژوهشگران است. هم چنین توصیه می شود، پرسشنامه مذکور برای جمعیت نوجوانان ایران (دانش آموزان دوره راهنمایی و دبیرستان) رواسازی و هنجاریابی شود.

منابع

- زینالی، علی، وحدت، رقیه و عیسوی، محسن. (۱۳۸۷). زمینه های مستعد کننده پیش اعتیادی معتادان بهبود یافته. *مجله روانپزشکی و روانشناسی بالینی*، شماره ۱، ۷۱-۷۹.
- زینالی، علی، وحدت، رقیه و قره دینگه، خاور. (۱۳۸۹). رابطه سبکهای والدینی با استعداد اعتیاد در دانشجویان. *فصلنامه خانواده پژوهی*، شماره ۲۳، ۳۳۵-۳۵۲.
- شریفی، حسن پاشا و شریفی، نسترن. (۱۳۸۳). *روشهای تحقیق در علوم رفتاری*. تهران، انتشارات سخن.
- مینوئی، محمود و صالحی، مهدیه. (۱۳۸۲). بررسی عملی بودن، اعتبار، روایی و هنجاریابی آزمون های MAC, AAS, APS و... *فصلنامه عملی- پژوهشی سؤمصرف مواد*، سال اول، شماره ۳، ۱۰۷-۱۱۷.

یافته پژوهش حاضر با نظریه استعداد اعتیاد همخوانی دارد و موید یافته پژوهش های بارنز و دیگران، ۲۰۰۲؛ فرانک و دیگران، ۲۰۰۳؛ هیرویی و آگاتسوما، ۲۰۰۵؛ فلاگل و دیگران، ۲۰۰۳؛ آگاتسوما و هیرویی، ۲۰۰۴ و زینالی و دیگران، ۱۳۸۷ است.

همانطور که در قسمت مقدمه بیان شد، مطالعات نشان می دهد، مصرف مواد یک مشکل روانی- اجتماعی به حساب می آید که سلامت نوجوانان و جوانان را تهدید می کند. مصرف مواد یک پدیده رشدی است و اوج تجلی استعداد اعتیاد در طی زندگی، اوایل نوجوانی تا اوایل جوانی است. در واقع سؤمصرف و وابستگی به مواد به یکبار ایجاد نمی شود بلکه معتاد شدن در یک روند طولانی ایجاد می شود که در آن فرد بصورت بیمارگون رشد کرده و مستعد و آسیب پذیر برای اعتیاد می شود. به همین دلیل بیماری اعتیاد در یک دیدگاه فرایند رشدی چند عاملی^۱ که به عوامل مستعد کننده در طی رشد، توجه دارد، بهتر فهمیده می شود. اعتیاد قبل از آنکه فرد مصرف مواد را شروع نماید، در طی دوران رشد به موازات شکل گیری صفات و خصوصیات شخصیتی، افکار و عقاید، رفتارها، روابط اجتماعی و خانوادگی، شیوه زندگی و احساسات و عواطف و... بستر ظهورش فراهم شده و چون مصرف مواد موجب تخریب جسمی، روانی (ذهنی) و معنوی می گردد، فرد بشدت از نظر اجتماعی دچار پسرفت شده و به تدریج خصوصیات نامناسب دیگری به آن اضافه شده و اعتیاد فرد بارز و آشکار تر می شود. رشد بیمارگون در هر یک از این زمینه ها طی سال های کودکی و نوجوانی موجب استعداد، آمادگی و آسیب پذیری فرد به اعتیاد می شود. تا فرد مستعد اعتیاد نشود، با وجود دسترسی به مواد معتاد نمی شود، معتادان کسانی هستند که به زمینه های رشد ناسالم آنها مواد اضافه می شود، نه اینکه مصرف مواد موجب اعتیاد آنها شود. از سوی دیگر نتایج اقدامات درمانی به دلایل ماهیت بیماری اعتیاد و دانش کم در این زمینه تقریباً نزدیک به صفر است. با این شواهد بهترین و احتمالاً تنها راه حل،

- Miller, G. A. (1985). The SASSI manual. Spencer, IN: Spencer Evening World.
- Palmer, R.H.C., Young, S.E., Hopfer, C.J., Corley, R.P., Stallings, M.C., Crowley, T.J., & Hewitt, J.K. (2009). Developmental epidemiology of drug use and abuse in adolescence and young adulthood: Evidence of a generalized risk. *Drug and Alcohol Dependence*, 102, 78-87.
- Weed, N., Butcher, N.J., McKenna, T., & Ben-Porath, Y. (1992). New measures for assessing alcohol and other drug problems with MMPI-2: the APS & AAS. *Journal of personality assessment*, 58, 389-404.
- Young, S.E; Corley, R.P; Stallings, M.C; Rhee, S.H; Crowley, T.J; & Hewitt, J.K. (2002). Substance use, abuse and dependence in adolescence: prevalence, symptom profiles and correlates. *Drug and Alcohol Dependence*, 68, 309-322.
- Zeinali, A; & Vahdat, R. (2011). The Construction and Validation of Addiction Susceptibility Questionnaire (ASQ). *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, Volume 30, Pages 1742-1747.
- وحدت، رقیه و زینالی، علی. (۱۳۸۸). بررسی اپیدمیولوژی استعداد اعتیاد در نوجوانان چهار منطقه کشور. پژوهشنامه، تهران، دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی، مرکز تحقیقات سوءمصرف و وابستگی به مواد.
- هومن، حیدرعلی. (۱۳۸۴). مدل یابی معادلات ساختاری. تهران، انتشارات سمت.
- Agatsuma, S., & Hiroi, N. (2004). Genetic basis of drug dependence and comorbid behavioral trait. *Japanese Journal of Psychopharmacology*, 24(3), 137-45.
- Barnes, G. E., Murray, R. P., Patton, D., Bentler, P. M., & Anderson, R.E. (2000). The addiction-prone personality. In H.B. Kaplan; A. E. Gottfried; & A. w. Gottfried. (Eds), *Longitudinal research in the social and behavioural sciences* (pp. 1-320). New York, Kluwer Academic/Plenum Publishers.
- Conrod, P. J., P. Woicik. (2002). Validation of a four-factor model of personality risk for substance abuse and examination of a brief instrument for assessing personality risk. *Addiction Biology*, 7:329-46.
- Flagel, S.B. Vazquez, D.M. & Robinson, T.E. (2003). Manipulations During the Second Week of life Increase Susceptibility to Cocaine Self-Administration in female Rats. *Neuropsychopharmacology*, 28, pp.1741-1751.
- Franke, P., Neef, D., Weiffenbach, Om., Gansicke, M., Hautzinger, M., Maier, W. (2003). Psychiatric comorbidity in risk groups of opioid addiction: a comparison between opioid dependent and nonopioid dependent prisoners. *Fortschr Nwurolog Psychiatr*, 71(1), 37-44.
- Franques, P., [Auriacombe, M.](#), & [Tignol, J.](#) (2000). Addiction and personality. *Journal of Encephale*, 26, 68-78.
- Gendreau, P., & Gendreau, L. P. (1970). The "addiction-prone" personality: A study of Canadian heroin addicts. *Canadian Journal of Behavioral Science*, 2, 18-25.
- Hiroi, N., & Agatsuma, S. (2005). Genetic susceptibility to substance dependence. *Journal of Molecular Psychiatry*, 10, 336-344. doi:10.1038/sj.mp.4001622.
- Miller, C. S; Shields, A. L; Campfield, D; Wallace, K. A & Weiss, R. D. (2007). Substance Use Scales of the Minnesota Multiphasic Personality Inventory, An Exploration of Score Reliability Via Meta-Analysis. *J of Educational and Psychological Measurement*, 67(6): 1052 - 1065.

Quarterly Journal of Educational Psychology

Islamic Azad University Tonekabon Branch

Vol. 4, No. 3, Winter 2014, No 16

Journal of Educational
Psychology

Development and Validation of addiction susceptibility Questionnaire- student version (ASQ-SV)

Ali Zeinali^{1*}

1) Dept. of Psychology, Islamic Azad University; Khoy Branch, Khoy, Iran.

*Corresponding author: zeinali@iaukhoy.ac.ir

Abstract

The purpose of this study was development and validation of the addiction susceptibility Questionnaire (ASQ) by examining the factor structure and internal consistency in collage student's sample. Participants were 304 single male and female college student. The participants were 14-19 years of age and were chosen using cluster random sampling method. The results showed the factor structure and reliability of internal consistency of the addiction susceptibility Questionnaire- student version (ASQ-SV) was suitable. The PSQ-SV to have highly reliable measure of addiction susceptibility by college student and it is appropriate for both female and male students in clinical, educational and research settings.

Keywords: Development, Validation, Questionnaire, addiction susceptibility, college student

---